katie gelesen, 't welk ons echter niet tot het gewenschte doel heeft gebracht. 't Welk ook niet kan, omreden dit steeds een hulpmiddel en geen hoofddoel zijn mag.

Wellicht zouden er predikanten zijn die voor dit doel te vinden zouden zijn; maar omdat wij hiermede niet bekend zijn, was ons verzoek of U dit schrijven in Uw blad wilde opnemen, opdat het onder hunne aandacht werd gebracht, en zij zich dan met ons in verbinding kunnen stellen.

't Is hier eene burgerlijke gemeente van 2600 inwoners, waar een open veld ligt voor het brengen van het Evangelie, en daarom zien wij schreeuwend uit naar een man die ons be hulpzaam zou kunnen en willen zijn.

Geachte Redactie, 't is hier geen zaak van koopwaar om goedkoop geholpen te worden, maar een ernstig streven om, onder biddend opzien tot onzen God, mede te werken tot uitbreiding van Zijn Koninkrijk en opbouwing Zijner Gemeente, te zoeken het welzijn zijner leden en die van de inwoners deser plaats.

Mocht er een predikant zijn, die voor sulk eene zaak roeping zou gevoelen, voorzeker zou hij dan vinden een dankbaren en aangenamen arbeid.

Met vriendelijke dankzegging voor de plaatsing.

UwEd. dw. dn. en broeder:

W. VAN BOMMEL.

Van harte hopen wij, dat deze bede om hulp gehoor moge vinden. Het zou al zeer droef zijn, wanneer deze Kerk door gebrek aan Bediening des Woords te gronde ging. Waar de gemeente haar uiterste kracht inspant op financieel gebied, is ze zeker waard geholpen te worden.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen door Dr. A. Kuyper Jr. van N. N. te Rotterdam / 2.

Dringend verzoeken wij den vrienden om Kootwijks scholen, die zoo groote behoefte aan steun hebben, toch niet te vergeten.

Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Kootwijk. *Voorzitter.*

Teetafel.

DR. A. KUYPER. EEN GELOOFSSTUK. Rede ter inleiding van de 32e jaarvergadering der vereeniging voor hooger onderwijs op Gereformeerden grondslag te Haarlem op 4 Juli 1912. Kampen — J. H. Kok — 1912.

Dit woord, reeds vóór het te HAARLEM werd uitgesproken in schrift en druk vastgelegd, is meer dan 'n gelegenheidswoord. De hoofdgedachte toch, die er in zit: „de Stichting van onze Vrije Universiteit een *Geloofsstuk*", — is eene, die niet slechts door de bezoekers eener jaarvergadering der Vereeniging voor hooger onderwijs, maar door allen, die, waar ook, het gereformeerde leven meeleven, dient opgenomen in het bewustzijn.

Ik meen daarom goed te doen, op deze REDE van den geestelijken Vader onzer Universiteit nog eens de aandacht te vestigen. Om haar blijvende waarde mag zij in den al maar-door wassenden stroom van drukpers-producten niet wegdrijven. Wie onder de Gereformeerden, zoo ten onzent als elders, op 4 Juli het voorrecht hebben gemist door middel van de levende stem haar inhoud in zich optenemen, moeten door middel van het gedrukte woord dit nog zien te doen. Maar ook aan de op 4 Juli bevoorrechten kan ik, op grond van eigen ervaring, de lezing van dit stuk aanraden. Wat ge toch door oor èn oog, door hooren èn lezen in u opneemt, dringt voller en dieper in.

Het woord dat DR. KUYPER te Haarlem heeft doen uitgaan, is een van herdenking der stichting onzer Vrije Universiteit. Dan, en dit geeft aan dit woord innigheid en maakt, dat het niet alleen 'n geleerd maar ook 'n vroom woord is, het is 'n woord van herdenking dier stichting, „niet als een *waagstuk* in overmoed aangedurfd, maar als een *Geloofsstuk* waartoe", gelijk de redenaar bij het annonceeren van zijn thema zegt, „onze God ons heeft bezield".

Nu verstaat men gewoonlijk onder 'n „geloofstuk" 'n „leerstuk" of 'n dogma.

Te verkondigen, dat de stichting der Vrije Universiteit in dien zin „'n geloofstuk", alzoo 'n dogma zou wesen, heeft blijkens zijn Rede zelf, DR. KUYPER echter bedoeld noch gezegd.

Waarom dan nochtans dit woord voor 'n ander begrip?

Een noot, achter de Rede afgedrukt geeft hier antwoord op.

„Ik spreek, om de tegenstelling met *waagstuk* hier niet van een geloof*daad*, maar van een geloof*sstuk*".

›Geloof*daad* was de eerste handeling, toen men tot in het leven roepen van de Vrije Universiteit overging. Geloof*sstuk* daarentegen is het geheele complex van handelingen, dat zich nu nog in de instandhouding van deze Universiteit voortzet", „Er is", zoo staat er op het einde van deze aanteekening, „geen reden waarom men in deze lijn van gedachten niet ook van *geloofsstuk* zou spreken, ook al was op dit woord reeds beslag gelegd voor het begrip van leerstuk of dogma".

Dat als *Geloofsstuk* het karakter van de stichting der V. U. teekenend, heeft DR. KUYPER het allereerst over wat hij, met een, door hem geliefd beeld van forsch realisme, noemt de „geboorteweeën".

Hier zijn dooreengestrengeld uit de zeventiger jaren een stuk van onze parlementaire geschiedenis en een stuk van DR. KUYPER's eigen levensgeschiedenis.

Het plan om DR. v RONKEL en DR. KUYPER in de Theologische Faculteit der Universiteit, waartoe men het Amsterdamsche Athenaeum wilde verheffen, te doen optreden, had KUYPER „ongezocht in het politieke vraagstuk van het Hooger Onderwijs gemengd". Dit plan, opgekomen toen de wet op het H. O van 28 April 1876 in aantocht was, scheen echter voor KUYPER, van Antirevolutionair standpunt bezien, waardeloos en toen hij in 1874 Kamerlid was geworden, rijpte bij hem al meer het denkbeeld van een geheel zelfstandige stichting voor hooger onderwijs waarop der Calvinisten wetenschap moest opgebouwd. Ook GROEN en ELOUT werden voor dit denkbeeld gewonnen. Alleen maar, men *dorst het niet aan*. Slechts voor het beginsel van *vrijmaking* van het H. O. zou men als Antirevolutionaire Kamerclub opkomen en dit beginsel helpen vastleggen in de wet. Doch juist toen men zich in Maart '76 daartoe zou opmaken, kwamen de tegenslagen. De dood van JAN WILLEM VAN LOON; de krankheid van GROEN, waarvan hij zou sterven; de zenuwziekte van KUYPER zelf, „die hem noodzaakte zich aan allen parlementairen arbeid te onttrekken en de wijk te nemen naar het buitenland".

Maar ook in die bange dagen liet het denkbeeld van Universiteitsstichting KUYPER niet los. „Het was altoos weer dat ideaal van een Vrije Universiteit dat zich in mij als verwrong en geen uitweg kon vinden." „Het moest, en ik kon niet."

Dan vertelt de redenaar hier verder hoe hij, half-hersteld, na anderhalf jaar in het land terugkomt. GROEN is inmiddels gestorven, de anti-revolutionaire actie in het land schijnt verloopen. Met ELOUT, RUTGERS en ESSER brengt hij de Universiteitsgedachte weer op het tapijt. Maar er is geen bezieling. En toch is er nu al sedert 28 April 1876 de wet die de vrijmaking van het H. O. bracht.

Doch, de bezieling die ontbrak, kwam.

KAPPEYNE's „scherpe Resolutie" prikkelde tot actie; wekte de ingezonken kracht weer op; werkte als exciteerend middel.

Het waren de dagen van het volkspetitionnement.

En „op eens gleed ons duri voor moedeloosheid in het hart."

De vernieuwde bezieling voor het christelijk lager- kwam ook het christelijk hooger-onderwijs ten goede.

„In die gemoedsstemming werd toen van meerdere kanten tegelijk de idee der Universiteitsstichting weer aangegrepen". „Reeds op 12 Februari '79 stond ons statuut met Koninklijke goedkeuring in het Staatsblad. Nog hetzelfde jaar werden reeds de twee eerste hoogleeraren aangesteld". Met dank aan God besluit de redenaar dit zijn vertellen van de geboorteweeën, met de vermelding van het feit van 20 Oct. 1880, toen hij, in de kerk op den Dam, de inwijdingsrede mocht houden over: *Souvereiniteit in eigen kring.*

Het is niet mijn bedoeling hier van deze Rede een exposé te geven. Het is mij alleen te doen er nog eens de aandacht op te vestigen.

Toch wil ik er nog enkele grepen uit doen.

Zoo, waar de redenaar in verband met de *vrijmaking* van het hooger onderwijs, niet slechts op de Calvinistische, maar ook op de *nationale* beteekenis der verschijning van de Vrije Universiteit op het vaderlandsch erf spreekt. Deze passus (p. 9—11), die kort saamvat wat ook in DR. KUYPERS geschriften: *Bede om een dubbel corrigendum*, *Strikt genomen* en de *Inwijdingsrede* is te vinden, geeft een helder inzicht in wat de AKADEMIE ten onzent zoo vóór als ná de Fransche Revolutie was. Daarvóór „zelfstandige corporatie met eigen rechten", daarná, vernietiging van al de corporatieve rechten en een instituut geknecht door den STAAT. Een helder inzicht ook in de beteekenis der wet van '76, die een Vrije Akademie weer mogelijk maakte. Al was het dan ook, dat zulk een Akademie in 1904 met den *„effectus civilis"* en het beginsel van staatssteun, eerst burgerrecht verkreeg.

Maar ook dat deel van de REDE waarin over de „tweeërlei wetenschap" wordt gehandeld, verdient bijzondere opmerkzaamheid.

In voor ieder verstaanbare woorden wordt daar uiteengezet de tegenstelling van de wetenschap die wèl en die niet met Gods openbaring rekent. En hier, waar gewezen wordt op de roeping onzer Universiteit: „den strijd aantebinden tegen het ondeugdelijk beginsel, waaruit de moderne wetenschap haar levenskracht trok", — verzuimt KUYPER niet, ons ook een woord van hoogere waardeering te doen hooren voor „de winste van onze macht over de natuur en de winste inzake ons kenvermogen", welke deze wetenschap ons gebracht heeft. Van KANT heet het daarbij, dat „hij een licht op ons kenvermogen heeft doen vallen, gelijk het vóór hem zelfs niet werd vermoed" (p. 17). En verder (p. 18), „Waarin eens Augustinus en Thomas, Calvijn en Voetius ook uitschitterden, wat Kant 't eerst greep, greep hunner nog niet één".

Ben het er goed mee eens.

Maar evengoed ben ik het eens met DR. KUYPER, wanneer hij, na die tweeërlei waardeering, aan de moderne wetenschap verwijt, „dat zij de heilige kunst om den zielsnood van ons ingezonken ik te ondervangen, niet alleen geen stap verder heeft gebracht, maar bijna verleerd heeft". De daar volgende bladzijden waarop hij het heeft over de roeping der christelijke wetenschap, „wier bloei vraagt voor alle vakken duurzaamheid en eenheid van beginsel, vraagt om een *school*", — die bladzijden, zoo prachtig door de vastheid van overtuiging, die er u uit toespreekt en door de bezieling, die er van uitgaat, vormen, ook door het esthetisch schoon van haar woordkunst en haar doorvoelde beelden, het hoogtepunt van de REDE.

Het slot van de REDE, dat, naar tijd en plaats bijzonder de leden en begunstigers der Vereeniging voor Hooger Onderwijs raakt, zou ik, al deed de redenaar, zooals ik hem op 4 Juli in HAARLEM hoorde en zag, mij ook nog in niets aan „seniele aemechtigheid" denken, willen noemen het „geestelijk testament van den vader onzer Vrije Universireit".

Maar men lese en herlese zelf EEN GELOOFSSTUK.

G.

Uit de Pers.

In de *Geldersche Kerkbode* schreef Ds. Schouten over het gebed voor en de dankzegging na de predicatie, die gewoonlijk door een der ouderlingen in de consistorie verricht wordt.

In onze Gereformeerde kerken bestaat de gewoonte, dat voor den aanvang van den dienst des Woords namens den kerkeraad door een van de ouderlingen een gebed wordt gedaan, met het oog op de samenkomst van de gemeente.

Meermalen werd de vraag gedaan, of zulk een gebed niet overtollig ware en niet gevoegelijk kon nagelaten worden. Er wordt immers in het gezin reeds gebeden, vóór men zich opmaakt, om zich onder de verkondiging van Gods Woord neder te zetten. Daarenboven hebben wij ook nog het particuliere gebed, dat door elken kerkganger bij zijn komst in het huis des Heeren wordt opgezonden tot den troon der genade. Eindelijk komt hier nog bij het gemeenschappelijke gebed, dat bij den aanvang van de godsdienstoefening door den dienaar des Woords in naam van heel de gemeente tot den Heere wordt opgezonden.

Is dan eigenlijk het gebed in de consistorie niet overbodig te noemen, en loopen wij niet gevaar, door al te veel gebeden in een kort tijdsbestek samen te brengen, het gebed als zoodanig te vermoorden?

Wij meenen op deze telkens weer opduikende vraag een ontkennend antwoord te moeten geven, maar hierbij tevens de aandacht te moeten vestigen op het eigenaardig karakter, dat dit gebed draagt en dat door den voorganger niet uit het oog mag worden verloren.

In het gezin wordt door den priester des huizes het gebed gedaan in naam van de huisgenooten. Bij het komen in de kerk bidt elk lid der gemeente voor zichzelf persoonlijk. Bij het gemeenschappelijk gebed verschijnt de dienaar des Woords, in naam van heel de gemeente, voor het aangezicht des Heeren.

Er blijft dus nog plaats over voor het gebed dat, in naam van den kerkeraad, vóór den dienst in de consistorie wordt gedaan. Wij zouden dat gebed zelfs niet gaarne missen, al zouden wij over het algemeen gaarne zien, dat het wat meer aan zijn doel beantwoordde. Menigvuldig toch is de klacht, dat er bij die gelegenheid dikwerf voor alles en allerlei gebeden wordt, terwijl de hoofdzaak waarom het in dit gebed gaat, op den achtergrond wordt gedrongen, of, wat ook voorkomt, geheel uit het oog wordt verloren. De voorganger heeft zich rekenschap te geven van het feit, dat hij bij dit gebed in naam van den kerkeraad optreedt en dat zijn bidden niet een persoonlijk, maar een ambtelijk karakter heeft te dragen. Zal zulk een gebed waarlijk aan zijn doel beantwoorden, dan moet het kort en zakelijk zijn. In de allereerste plaats kort, want anders loopt men gevaar in plaats van stichting ontstichting te brengen. In de tweede plaats zakelijk, waarbij men zich helder rekenschap moet geven van de zaak, waarom het gaat. De kerkeraad heeft hier bij monde van den dienstdoenden ouderling het aangezicht des Heeren te zoeken, opdat het Gode behage den dienaar des Woords te sterken tot den arbeid, waartoe deze in het midden der gemeente geroepen zal worden. Hij moet in naam der gemeente het gebed der gemeente dragen voor Gods troon en in den naam des Heeren het Woord Gods brengen aan de gemeente.

Met het oog op deze dubbele werkzaamheid vraagt de kerkeraad van den Heere, dat het Hem behage zijnen dienaar te bekwamen tot den dienst der gebeden en den dienst des Woords, opdat het gemeenschappelijk samenzijn moge zijn der gemeente ten zegen, Gode tot eere.

Deze eene zaak heeft de kerkeraad van den Heere te vragen. Niets meer, maar ook niets minder. Al het andere, hoe goed ook bedoeld, is in dit gebed niet op zijn plaats en geeft zoo licht tot ontstichting aanleiding. Er gaan zelfs hier en daar stemmen op, om voor deze werkzaamheid een formuliergebed te gebruiken, opdat aan het kwaad van het subjectivisme in dezen weg een einde moge worden gemaakt.

Daar zit in deze gedachte wel iets, dat ons toelacht. Wij bezitten echter geen formuliergebed voor deze ambtelijke werkzaamheid. Nu zou er wel door den Kerkeraad zulk een gebed kunnen worden opgesteld, maar dit zou op onderscheidene plaatsen tot allerlei onaangename verwikkelingen aanleiding kunnen geven.

Het komt ons voor, dat het noodig is, dat zoo nu en dan eens op deze uiterst kiesche zaak de aandacht wordt gevestigd, opdat het gebed in de consistorie niet ga ontaarden in een ijdel verhaal van woorden, maar meer en meer ga beantwoorden aan het doel, dat het beoogt. De geesten der profeten moeten ook hier aan de profeten onderworpen zijn; dan zal het gebed in de consistorie niet buiten zijn oevers treden, maar in de daarvoor aangewezen bedding worden geleid.

Dan werd ons door een welwillend lezer gevraagd, hoe wij oordeelden over de dankzegging, die in sommige kerken na den dienst des Woords in gebruik is.

Is het niet wenschelijk, dat er niet alleen een gebed vóór, maar ook een dankzegging ná den dienst in de consistorie geschiede?

Het mag van algemeene bekendheid worden geacht, dat uniformiteit in deze zaak in onze kerken wordt gemist. Op sommige plaatsen heeft men de gewoonte vóór elken dienst een gebed te doen, maar is de dankzegging niet gebruikelijk. Op andere plaatsen begint men elken dienst met gebed en eindigt men met dankzegging. Eindelijk treft men ook kerken aan, waar men vóór den morgendienst het gebed doet voor den ganschen dag, en waar men na den middag- of avonddienst de werkzaamheid van den dag met dankzegging besluit.

Het komt ons voor, dat deze laatste gewoonte als de beste dient aangemerkt. De dienaar des Woords treedt niet op als privaat persoon, maar in naam van den Kerkeraad, krachtens het gezag dat van Christuswege op de ambtsdragers rust. Waar nu aan het begin van den dag gevraagd wordt, dat de Heere den dienaar des Woords moge bekwamen tot den arbeid, waartoe deze geroepen wordt, en dat de Heere zijn Woord door de werking van den Heiligen Geest mag dienstbaar maken aan de eere zijns Naams, daar is het, dunkt ons, alleszins wenschelijk, dat ook aan het einde van den dag Gode dank worde gebracht, namens den Kerkeraad, voor de ondersteuning Zijnen dienstknecht geschonken.

Nu komt het ons voor, dat het doel van dit gebed en van deze dankzegging beter in het oog zal worden gevat, wanneer men ze aan het begin en aan het einde van den dag plaatst, dan wanneer men ze aan het begin en einde van elken dienst laat plaats hebben. Dat men op meerdere plaatsen nog niet tot deze gewoonte gekomen is, valt dunkt ons gemakkelijk te verklaren.

Een breed uitgemeten gebed vóór den dienst, dat zijn doel voorbij streeft, werkt steeds ontstichtend; hoeveel te meer een dankzegging na den dienst, die niet aan zijn doel beantwoordt.

Het gebed voor den dienst kan, zooals wij de vorige maal aantoonden, reeds zoo gemakkelijk ontaarden, maar bij de dankzegging na den dienst is dit gevaar nog veel grooter. Hoe licht kan hier de dienstdoende ouderling het subjectieve terrein betreden. Indien de bediening des Woords niet al te zeer in zijn smaak is gevallen, loopt hij gevaar hiervan iets in zijn danken te laten doorschemeren. Hoe ontstichtend zou zulk een subjectieve dankzegging niet kunnen werken, en welke schadelijke gevolgen zou zij niet met zich kunnen brengen? Hier is noodig een zich goed bewust zijn van zijn ambtelijke roeping, waarbij tact en wijsheid niet gemist kunnen worden.

Wordt het doel van het gebed in de consistorie goed in het oog gehouden, en de beteekenis van de dankzegging in de consistorie recht gevat, dan komt het ons wenschelijk voor, des morgens met gebed te beginnen en des avonds met dankzegging te eindigen.

Officieele Berichten.

Ondergeteekende maakt bij dezen aan de Geref. kerken in Nederland bekend, dat tot hoogleeraren aan de Theologische school te Kampen benoemd zijn: Dr. J. Ridderbos, van Bussum en Dr. B. Wielenga, van Amsterdam.

A. DE GEUS, *syn.-scriba.*

Generale Synode der Geref. Kerken.

In de Noorderkerk te 's Gravenhage is Dinsdag 10 Sept. te 10 uur de buitengewone Synode der Geref. Kerken in tweede zitting saamgekomen.

De voorzitter, Ds. Hoekstra van Arnhem, opent de vergadering, laat zingen Psalm 135 : 2, leest den 93sten Psalm en gaat voor in gebed.

Vervolgens houdt hij een korte toespraak, waarin hij herinnert dat de Synode voor een bepaald doel bijeen gekomen is, n.l. voor de benoeming van twee hoogleeraren aan de Theologische School, en de broeders welkom heet. De algemeene verwachting was, dat een tweede zitting niet noodig zou zijn, maar de leiding des Heeren was anders. 't Was een teleurstelling dat Dr. Aalders en Dr. De Moor de benoeming niet aanvaardden, doch wij hebben in Gods doen te berusten.

Uit de voorlezing der presentielijst blijkt, dat alle primi-afgevaardigden aanwezig zijn, behalve voor Z.-Holland ten N., voor Z.-Holland ten Z. en voor Friesland ten N., waar één primus-ouderling zich door zijn secundus vervangen liet.

De notulen der vorige zitting worden door den 1sten scriba, Ds. De Geus, gelezen en door de Synode goedgekeurd.

Ingekomen zijn:

1. Berichten van de professoren der Theol. Faculteit van de vrije Universiteit, dat zij de zitting der Synode niet kunnen bijwonen.

2. Mededeelingen van Dr. Aalders en Dr. De Moor, dat zij om onderscheidene redenen de eervolle roeping, die tot hen kwam, niet hebben kunnen opvolgen.

3. Missive van het Curatorium der Theol. School, met mededeeling dat het in zijne vergadering van 9 Sept. besloten heeft, aan de Synode de navolgende voordrachten te doen: Voor de vacature-Noordtzij: de doctoren J. Ridderbos te Bussum en W. A. van Es te Leeuwarden; en voor de 5de hoogleeraarsplaats de doctoren T. Hoekstra te 's Hertogenbosch en B. Wielinga te Amsterdam.

4. Missive van de classis Utrecht, waarin deze aan de Synode de vraag doet, of 't geen overweging verdient, in de huidige omstandigheden niet over te gaan tot de benoeming van hoogleeraren aan de Theol. School, maar te zoeken naar een weg, die leiden kan tot eenheid van opleiding. Tevens zou de classis dan in overweging willen geven, het Curatorium der Vrije Universiteit te verzoeken, intusschen ook niet over te gaan tot benoeming van hoogleeraren.

Deze Utrechtsche missive komt thans 't eerst aan de orde. Besloten wordt met algemeene stemmen, hierop niet in te gaan. De vraag aangaande de bevoegdheid dezer synode, om overeenkomstig het verzoek der classis-Utrecht te handelen, wordt hierbij in 't midden gelaten.

De Synode gaat over in Comité generaal.

Na de opheffing daarvan wordt medegedeeld, dat in de vacature-Noordtzij benoemd is Dr. Ridderbos van Bussum, en tot vijfden hoogleeraar Dr. Wielenga, van Amsterdam.

De vraag wordt gedaan, hoe zal moeten gehandeld, bijaldien ook deze broeders (of één hunner) bedanken. Sommige synodeleden wenschen, dat dan eene commissie worde aangewezen (b.v. het Curatorium) om eene nieuwe benoeming te doen; anderen achten wenschelijk, dat dan weer een nieuwe zitting dezer Synode gehouden worde; een enkele wil deze Synode sluiten, om een nieuwe Generale Synode saam te roepen; anderen vragen of deze vergadering niet besluiten kan, de secundi aan te wijzen, indien de primi bedanken?

Besloten wordt, dat, bij nieuwe teleurstelling, deze Synode in derde zitting zal samenkomen. Het Moderamen zal dan samenroepen.

De voorzitter spreekt een woord van dank voor den goeden gang van zaken; de assessor dankt den voorzitter voor diens leiding. Gezongen wordt Ps. 132 : 9. Dr. De Moor gaat voor in dankzegging. De Praeses sluit te 1 ure de vergadering.

Buitenland.

Duitschland. Het gemeentestatuut van Greifswald.

Hoever in Duitschland het modernisme afgeweken is, blijkt uit hetgeen omtrent de Jacobi-gemeente te Greifswald openbaar werd. Aldaar werd het bij gemeentestatuut verboden, op den kansel van het verzoenend bloed van Christus te prediken. Het statuut is reeds in 1896 onder leiding van den predikant Heyn, die tegenwoordig de Evangelische kerk van Berlijn dient, ontworpen, maar het is nu eerst bekend geworden. Prof. Künze liet het drukken in zijn referaat: „Die gefahrdete Zukunft der evangelischen Landskirche", dat dezer dagen het licht zag. In dit statuut staat geschreven: „Wij verklaren, dat het een heilige plicht is zoowel van den predikant als van alle organen onzer gemeente, nooit te vergeten, dat aanhangers van alle kerkelijke richtingen met blijdschap aan het kerkelijk leven moeten kunnen deelnemen". „Wij verlangen dat van Jezus niet als van den Schepper, Onderhouder, Regeerder der wereld of als van onzen God gesproken wordt. Hij mag ook niet aan de gemeente voorgesteld worden als een, die door zijn dood den toorn Gods over onze zonden verzoend heeft, zoodat nu God om der wille van de bloedstorting van Jezus onze zonden vergeeft. De kinderdoop mag niet als het middel tot wedergeboorte of tot afwassching der erfzonde; het Heilige Avondmaal niet als middel tot het eten van Jezus lichaam of van zijn vleesch en bloed beschouwd worden. Het leerstuk van de personen in de Godheid, van de ontvangenis des menschen in zonde, van de zichtbare hemelvaart van Jezus, van de opstanding des vleesches en andere onbijbelsche, twijfelachtige of onhoudbare menschenvonden(!!) mogen onze gemeente niet opgedrongen worden. Dit alles verlangen wij om der wille van de Heilige Schrift, van de waarheid en van den vrede onzer gemeente".

Het statuut sluit met de woorden: „Wij kunnen slechts de ernstigste verwachting uitspreken, dat een predikant, wanneer hij zich niet met een goed geweten aan deze regels binden kan, er van zal afzien, zielszorger van onze gemeente te worden".

Een Duitsch kerkelijk blad voegt hieraan toe: „Het behoort tot de smartelijkste vernederingen der Evangelische kerk, dat een predikant zulk een statuut ontwerpen kon en dat er predikanten zijn, die de verplichting op zich nemen het Christendom aldus te verloochenen. Dat eene gemeente met zulk een onchristelijk statuut zich nog Christelijk noemen durft, bewijst, hoe het kerkelijk leven in den tegenwoordigen tijd verwoest is. En met bevreemding vraagt men, hoe zulk een schandaal kon plaats hebben, zonder dat superintendent en Konsistorium krachtig ingrepen. En waar blijven de geloovige leden, die er toch zeker nog in de Jacobi-gemeente van Greifswald gevonden worden? Hebben zij geen mond meer om te spreken? Dat zijn smartelijke vragen, waarop wij geen antwoord kunnen geven.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.

XXI

IN DEN VREEMDE.

We komen thans terug tot het verhaal van Jonker Otto von Rothenfels, dien we verlieten, toen hij in Nederland achterbleef, nadat zijn meester, de Keurvorst Frederik V, naar Engeland was vertrokken.

Wat zou onze jonkman nu aanvangen? Zijn eerste gedachte was naar het Vaderland terug te keeren, om daar zijn ouders en wellicht ook zijn vorst van dienst te zijn. Hij schreef er over naar Neurenberg, waar de brief de meeste kans had te zullen terechtkomen, ten einde te weten hoe zijn vader dacht. Eer hij het verlangde antwoord had, kwam dat op zijn schrijven van magister Becker, den predikant van Rothenfels.

De laatste brief handelde hoofdzakelijk over den toestand in den Boven-Palts. Veel goeds viel daarvan niet te zeggen. Het was te wachten, dat de Beierschen en de Keizerlijken zouden trachten zich van het land meester te maken, nu het leger van den vorst verslagen was en hij zelf als een vluchteling in den vreemde vertoefde. Ik vrees ook, zoo schreef de predikant, dat Rothenfels er zeer onder lijden zal, als de troepen van Tilly hier komen, wat zeer waarschijnlijk is, daar wij hier zoo dicht bij de grenzen liggen. Tot nog toe hebben we voor alles kunnen zorg dragen, ook bij afwezigheid van uw vader; doch de kwade dagen schijnen nu aan te breken.

Het schrijven dat Otto kort daarop van zijn vader ontving, bevestigde slechts, wat de magister geschreven had. Ook de heer Von Rothenfels verwachte weinig goeds. Op Otto's vraag, of hij niet het best zou doen zich naar het kasteel of anders naar zijn ouders in Saksen te begeven, antwoordde de ridder ontkennend. Uw verblijf op het slot, zoo schreef hij, zou waarschijnlijk van korten duur zijn en voor u zelf zeer gevaarlijk kunnen worden. Mij zelf zoudt ge hier ook niet van dienst kunnen zijn. Wij moeten eerst afwachten wat de vorsten, die met Frederik bevriend zijn, voor hem doen zullen. Er loopt een gerucht, dat zij een leger op de been zullen brengen, en zoo dat geschiedt kon uw hulp noodig zijn, maar voor het oogenblik doet ge 't best, nog in de Nederlanden te blijven en af te wachten. Onze keurvorst heeft daar machtige aanverwanten en vrienden. Het is ver van onmogelijk, dat hij tot hen terugkeert of althans hun hulp vraagt, en in dat geval kunt ge hem daarginds veel meer van dienst zijn dan hier. Oom Koenraad, die het oog houdt op onze goederen, zal u het noodige zenden om van te leven tot wij weer bij elkander zijn. God geve, dat het spoedig geschiede!

Zoo was dan onzen vriend duidelijk, dat hij vooreerst in de Nederlanden zou blijven. Nu zou menigeen hem dat benijd hebben. Want ons land was toen in aanzien, bloei en macht velen anderen vooruit. Tal van vreemdelingen kwamen hierheen, kunst en wetenschap werden beoefend, handel en zeevaart bloeiden; er werd veel geld verdiend, en in zaken des geloofs heerschte hier meer vrijheid, dan bij de meeste andere volken. Otto echter had toch iets anders gewenscht, dan nu zijn lot zou zijn. Hoe mooi 't ook om Rhenen was, hij verlangde naar de bergen en bosschen van zijn vaderland en bovenal naar zijn ouders, van wie hij reeds zoo lang gescheiden was. Ook hij had evenwel reeds geleerd, dat zeer vaak des Heeren wegen geheel anders zijn dan die wij ons voorstellen te gaan, en hij leerde zich daarin voegen.

't Was natuurlijk dat Otto met zijn vriend, den predikant van het plaatsje, overlegde wat hem te doen stond. Al kon hij ook vooreerst leven zonder tot bepaalde werkzaamheden verplicht te zijn, zulk een leven lachte hem niet aan. Gelukkig wist de predikant raad. Hij had tijdens hij te Leiden studeerde kennis gemaakt of vriendschap gesloten met verscheiden personen, die thans bij stad of land betrekkingen bekleeden. Eenige van hen waren nu leden der Provinciale Staten van Utrecht, en 't was tot hen dat de predikant zich wendde, in het belang van zijn jongen Duitschen vriend. Het gevolg hiervan was, dat deze reeds na korten tijd een aanstelling kreeg in den dienst der Staten. Wel was die aanstelling slechts tijdelijk, wijl de jonker van Rothenfels geen Nederlander was, maar hij zelf begeerde ook niet zich voorgoed te verbinden. Met welke taak hij belast werd blijkt niet duidelijk. Zeker is dat hij nu gelegenheid had veel te weten te komen en te leeren dat hem eens van dienst zou zijn. In onze taal had hij zich met goed gevolg geoefend onder leiding van den predikant, met wien hij de vriendschap bleef onderhouden, ook toen hij te Utrecht was gaan wonen. Van daar naar Rhenen was trouwens voor een goed ruiter geen verre reis.

Op een herfstmiddag keerde Otto terug uit den omtrek van Zeist, waar hij een opdracht had te vervullen gehad op een der kasteelen welke men toen en ook nu nog in die streken aantreft. Zijn eigenlijke taak was spoedig volbracht geweest, maar de bewoner van het slot had niet kunnen nalaten zijn adellijken bezoeker in het kasteel en in de tuinen rond te leiden, die trouwens de bezichtiging wel verdienden. Otto kon ook na zijn bezoek nog niet zoo spoedig van de schoone streek scheiden, en zoo was het reeds bijna donker geworden, toen hij zich nog tamelijk ver van Utrecht op den grooten weg bevond. Haastig stapte hij voort in de hoop de stad nog te bereiken vóór het half negen sloeg. Hij kon dan nog bericht geven van hetgeen hij verricht had aan dengeen, die hem zijn taak had opgedragen. Kwam hij veel later, dan ging dat moeilijk, wijl men destijds gewoonlijk vrij wat vroeger ter ruste ging dan tegenwoordig. Zelfs werden de poorten der steden met donker gesloten. Men kon dan nog wel een paar uur lang binnen de stad komen, maar moest poortgeld betalen. Daarom werd ook altijd tegen poortsluiten de bengel geluid om de buitenzijnden te waarschuwen.

HOOGENBIRK.

INGEZONDEN STUKKEN.

(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie)

DE HEERE REGEERT.

In de *Wachter* van 26 Juli l.l. schrijft de redacteur Ds. Bos een hoofdartikel: „de Heere regeert." In betrekking tot de benoeming van Dr. Aalders en Dr. de Moor tot hoogleeraren aan de Theol. School. Zij is voor hem een teleurstelling, deze benoeming. Niet om 't wetenschappelijk karakter dezer mannen. Maar wijl zij eigenlijk leerlingen zijn van de V. U. De redacteur had verwacht dat echte „Schoolmannen" zouden benoemd worden. In zoover, zegt hij, is het voor ons een teleurstelling. Doch, hoort dan wat hij verder zegt: „Wij gelooven en belijden, dat de Heere regeert." Hoewel voor hem dus een teleurstelling, betuigt hij in de regeering des Heeren te berusten, wat deze benoeming betreft. Hij vraagt dan: „Zullen de nieuwbenoemden wel werkelijk voor den bloei der school zorgen? Hebben zij wel een hart voor de school en zijn zij van harte het beginsel der kerkelijke opleiding toegedaan?" Hoe zij *nu* daarover denken, weet de redacteur niet. Als zij de benoeming aannemen, dan beteekent dit, zegt hij, dat zij geen bezwaar hebben om zulk een inrichting te dienen. En eenmaal op die lijn, zouden zij met die idée (met dit beginsel) langzamerhand wel verzoend en wellicht straks vurige voorstanders worden.